

בחירת מקצוע ע"פ ההביטוס של בורדייה-13521

בעבודה זו אבקש לדון בנושא בחירת המקצוע ושנוי קריירה בראי תיאוריית ההביטוס של בורדייה (Bourdieu). על מנת לערוך חקר מעמיק, אציג תחילה את צמיחת מושג ההביטוס ואת ההקשר בתוכו הוא נוצר, וכן את הביקורות על מרכיבי המושג כפי שהתפתחו במהלך השנים. לאחר ביסוס המושג, ארחיב בהגדרת מספר מושגי מפתח כדוגמת הון תרבותי, דור (במובן הסוציולוגי), ניעות חברתית וזהות מקצועית וכן את האופן בו הם נקשרים זה לזה. הצגת מושגי המפתח ילוו בתיאור תהליך צמיחתם וההקשרים הסוציולוגיים במסגרתם הם צמחו, וכן את הביקורות הצומחות מתוך הגדרות אלו. בהמשך, יוצג נושא בחירת המקצוע, כאשר בשלב זה ישולבו ההגדרות של המושגים השונים אשר נדונו קודם לכן. לבסוף, אציג את הנקודה המהותית של שנוי בקריירה של היחיד באופן מובחן, שנוי אשר נובע מבחירה. כלל תהליך זה יבוסס על מקרי בוחן, מחקרים וציון ביקורות ואתגרים שונים בדיון הסוציולוגי.

על מנת לדון במושג ההביטוס יש תחילה לעמוד על הרקע ההגותי של בורדייה בכל הכרוך לעבודתו.

אליבא דה בורדייה, הרי שמטרתו של הסוציולוג היא לדון ביחסי הגומלין והשפעה שבין יחידים ליחידים ובין קבוצות לקבוצות בחברה. מתוך שכך, צמחו שתי גישות מרכזיות. האחת היא הגישה האובייקטיבית אשר רואה במבנים חברתיים את האמצעים לבחינת מערכות גומלין אלו. גישה זו, המכונה גם הגישה הסטרוקטוראליסטית איננה בוחנת את מקומו של היחיד בתוך המבנה החברתי, אלא בוחנת את המהלכים שבין קבוצות וארגונים. אל מול גישה זו, עומדת הגישה הסובייקטיבית אשר רואה באינדיבידואל כמקור ראשוני לדיון.

בורדייה, כסטרוקטוראליסט ביקורתי, פועל באופן ביקורתי על הגישה האובייקטיבית ומנסה לגשר בין שתי הגישות אשר צוינו לעיל. ניסיון זה בא לידי ביטוי בתיאוריית ההביטוס אשר מנסה להסביר מנגנוני קבלת החלטות ומהלכים שבין היחיד לחברה בה הוא חי, ולחילופין, לסייע בנייתוח מערכות גדולות שאינן דנות במקומו של היחיד. הצורך בפיתוח בגישה מגשרת אשר נוטלת מושגים משתי הגישות השונות מוביל ליצירת מושג ההביטוס אשר הנו בעל מספר הגדרות שעשויות להיראות מעט ערטילאיות (Ernste, 2006).

תהליך צמיחת הגותו בעניין החלה בשלב בו שהה בניגריה בתקופת שלטונה של צרפת בסוף שנות ה-50 של המאה ה-20. באלג'יריה פוגש בורדייה בפערים שבין תהליכים כלכליים קפיטליסטיים, לבין שיטות ההתנהלות ודפוסי הפעולה של התושבים המקומיים. בחינת פערים אלו באה לידי ביטוי בהגדרות סכימטיות וכללים מובנים שבורדייה נאלץ "לעקם" ולשכלל לאסטרטגיות, נטיות ומהלכים שהינם בבחינת סמויים יותר לעין. השוני שבין העולם הקפיטליסטי לעולם במסגרתו חיו החברות המסורתיות, יצר מצב של חוסר וודאות עתידי עבור בני החברות המסורתיות. חוסר וודאות זה, עמד בסתירה לעיתים עם המבנים הסכמטיים החברתיים ונמסך עם מימד הזמן (Calhoun, 2006).

הצורך לנתח ולהבין לעומק פערים אלו, הלך והתגבש עם חזרתו של בורדייה לצרפת, ולמפגש עם סטודנטים. בורדייה בחן את התהליכים בין הסטודנטים בכל הכרוך לאינטראקציה בינם לבין עצמם, בינם לבין המורים, המוצא החברתי, היכולת האקדמית, הציונים והתחביבים. בחינה זו הובילה בשלב מאוחר יותר לעבודה אשר טענה כי מוצא הסטודנטים משפיע על ידיעותיהם עם נכסי תרבות. מוצא שונה ומעמד סוציו אקונומי שונה בא לידי ביטוי במקרים אותם בחן בורדייה בעובדה כי בני המעמד הגבוה הנם בעלי נטייה לדבר בבטחון עצמי גבוה יותר, הם מבטאים נינוחות ובעלי נטייה לנוע במרחב הבין תחומי במקום להתמקד, זאת בהשוואה לבני מעמדות נמוכים יותר. העניין בא לידי ביטוי גם באופן בוא חשים בני

המעמד המשכיל והמבוסס כי יצירות התרבות הנם נכס אשר מורש להם ובכך, למעשה רואים בו מובן מאליו, ללא צורך בהפגנת יראה מיוחדת אולם בד בבד, הם הכירו מושגים ונכסי תרבות זו (אלגזי, 2002). בנקודה זו, ניתן להבחין בתחילת צמיחתם של מושגי ההון התרבותי והחברתי, וכן בנושא הריבוד החברתי כגורם משמעותי בתוך מושגים אלו, וכמפתח לנושא בחירת המקצוע כפי שיבוארו בהמשך.

שילוב הרקע ותובנותיו מאלג'יריה עם חוויותיו ומחקריו בצרפת במהלך שנות ה-60, הובילו את בורדייה לפתח מחשבה ביקורתית גם על המוסדות האקדמיים אשר פועלים מתוך שאיפה להנחיל בקרב הסטודנטים תהליך שנוי ותמורה. ניסיונות אלו פועלים אמנם על היחיד (הגישה הסובייקטיבית) אולם היחיד בתורו, מגיע מתוך רקע שונה מזה של חברו, ומכאן כי נוצרת השפעה הדדית על התהליך המבני של החברה. כלל הדינמיקות הללו מובילות את בורדייה להגדיר את מערך ההתנהגויות של הפרט, אשר נוצרות בתהליך החברות עקב מצבי הקיום האובייקטיביים- כהביטוס. הווה אומר, המערך אשר מביא לידי ביטוי את מקומו של הפרט (הסובייקט) מתוך חוויותיו וצבר ניסיונו בתוך המערך המבני של החברה אשר סביבו (האובייקט). זאת, עקב תהליכי החברות שבין הפרט לחברה. באמצעות הגדרת ממשקים ותהליכים אלו, למעשה בורדייה מגשר על הפער שבין הגישה האובייקטיבית והסובייקטיבית כפי שהוצגו בתחילה (Bourdieu, 1981).

הדיון סביב עצם הגדרתו של מושג זה נידונה שוב ושוב גם על ידי בורדייה אשר שב ומציגה כניסיון להציג מרחב אשר שואל כיצד מבנה חברתי וסוכנים אינדיבידואליים יכולים להשלים זה את זה, להתיישב זה את זה, וגם- כיצד החיצוני (המקושר למבנה החברתי) והפנימי (המקושר לאינדיבידואל)- יכולים לתרום זה לזה ולהצמיח זה את זה (Maton, 2008). בורדייה, מעצם הצורך להסביר במספר מקורות את המושג ואת האתגרים איתם הוא מבקש להתמודד, נובר בתהליך צמיחתו של ההביטוס כפי שהוא מבין אותו. ההביטוס, מתוקף היותו כעין רכוש של שחקן (אינדיבידואל או קבוצה) במרחב הסוציולוגי, הנו תהליך דינאמי הנגזר מאותה הדדיות בין היחיד לחברה.

תהליך הצמיחה של אותו מערך התנהגויות נבנה מתוך ניסיונו של הפרט, נסיבות חייו וחוויותיו (כדוגמת משפחה, סביבה, חינוך) ומשליך על הבחירות והתהליכים הנוכחיים והעתידיים של האינדיבידואל. ההתייחסות למושג ההביטוס כמבנה נובע מכך שמערך התנהגויות זה איננו מקרי, אלא תוצר סיסטמטי אשר ניתן לניבוי. עצם היותו של ההביטוס כמבנה, מאפשר איזון ומעבריות בין הנטיות השונות של הפרט אשר מגלמות את המרחבים אליהם הוא נולד. מתוך היותו מבנה המקושר לדיספוזיציות ונטיות שונות, הרי שגם האינדיבידואל מפתח תפיסה עצמית לגבי עצמו ולגבי סביבתו. אליבא דה בורדייה, עצם ההתעקשות על המושג כמבנה וכמערך דיספוזיציות מאפשר לשלב בין הרעיונות של מבנה אחיד בעל נטיות מסויימות ומוגדרות (Bourdieu, 1990).

הוגים נוספים העמיקו בבחינת מושג זה וביקשו לפענחו גם באמצעים של שאילת שאלות ושימוש יישומי במושג בתור הנחת עבודה ובתור מושג מבואר ומוגדר. הרן (Heran, 1987), מראה נטייה לזהות את ההביטוס כמערכת התנהגות נצפית, זאת למרות נטייתו של בורדייה דווקא להגדיר את המושג בהתייחסות של דיספוזיציות ומבנים חברתיים מורכבים. כאן, אנו עדים להוגה אשר מצביע